

Grootmachten

Wereldmachten in een globaliserende wereld

Visiedocument, hoofdstuk 8

sgp » jongeren, commissie Internationaal

Najaar 2018

8. Grootmachten

Wereldmachten in een globaliserende wereld

Hoewel er in de wereld steeds meer sprake is van globalisering en mondialisering hebben verschillende mogendheden, zoals de Verenigde Staten, China en Rusland nog altijd een enorme invloed op de machtsstructuren en geopolitieke ontwikkelingen in deze wereld. Oplossingen en akkoorden zijn vaak het resultaat van de samenwerking en inspanning van grootmachten. Tegelijkertijd zijn conflicten vaak het resultaat van spanningen tussen grootmachten. Tegenwoordig is er echter steeds minder sprake van directe confrontatie tussen staten dan vroeger. In plaats daarvan vinden er meer proxy-oorlogen plaats, waarbij een conflict wordt uitgevochten voorbij de eigen grenzen en zonder eigen troepen. Hierdoor zijn conflicten vaak complexer en zijn er veel partijen bij betrokken, zowel statelijke actoren als ook niet-statelijke actoren. Tegelijkertijd ontwikkelen conflicten en oorlogen zich veel sneller door het proces van globalisering. Zo was de terreurgroep Islamitische Staat door middel van sociale media in staat duizenden strijders te rekruteren afkomstig uit Europa en Rusland.⁷⁴ Deze hedendaagse uitdagingen vragen om een grote oplettendheid en waakzaamheid met betrekking tot processen en ontwikkelingen op het wereldtoneel. Gelijktijdig schept dit de noodzaak tot nauwe internationale samenwerking.

De wereld van vandaag is onmiskenbaar anders dan de bipolaire wereld zoals we die tijdens de Koude Oorlog kenden. Ook is het niet zo dat de wereld is veranderd in een tripolaire wereld, waarin de Verenigde Staten, Rusland en China zonder meer de dienst uitmaken. De wereld van vandaag is in toenemende mate een multipolaire wereld: vele grote en middelgrote machten bepalen het machtsevenwicht in de wereld, vaak in coalitieverband. Dit neemt echter niet weg dat grootmachten nog steeds vaak een bepalende rol spelen op het wereldtoneel. In verreweg de meeste conflict-situaties zijn een of meerdere wereldmachten in de positie om een conflict sterk in een bepaalde richting te sturen. Hierbij is het vaak zo dat deze grootmachten tegengestelde belangen en daarmee tegengestelde posities hebben. Dit maakt het des te belangrijker om in te zetten op goede samenwerking met de grootmachten, en om ook in internationaal verband de samenwerking tussen grootmachten te bevorderen. Om deze redenen worden de drie belangrijkste grootmachten, de Verenigde Staten, Rusland en China in dit hoofdstuk besproken.

Dat SGP-jongeren internationale samenwerking vooropstelt, om daarmee conflicten zo veel mogelijk te voorkomen en in te perken, neemt niet weg dat de vooruitzichten voor betere internationale samenwerking en bilaterale verhoudingen met grootmachten soms ronduit negatief zijn. Nederland mag en moet niet ten koste van alles streven naar goede relaties; een principiële houding en open en eerlijke diplomatie mogen niet verslappen door het (goede) streven naar dialoog en samenwerking. Op dit punt zijn er met name grote zorgen over Rusland en China.

Grootmachten in Bijbels perspectief

Sinds mensenheugenis heeft de wereld rijken en naties gekend. Ook heeft de wereld koninkrijken zien opkomen en zien ondergaan. Oude grootmachten zoals het Assyrische en Babylonische rijk worden vandaag de dag enkel nog in musea vertegenwoordigd door overgebleven artefacten. Het laat de betrekkelijkheid zien van de machthebbers en hun koninkrijken. Uiteindelijk gaat deze wereld voorbij, maar God en die Zijn wil doen blijven in eeuwigheid (1 Johannes 2:17). Ook zullen alle vorsten zich voor God buigen (Psalm 72:12). God is het die de koningen en leiders van deze wereld macht geeft en deze ook weer afneemt (Romeinen 13:1-2; Daniël. 2:21; 2:37-38; 4:17; Johannes 19:11). Hij geeft die macht om gerechtigheid te doen geschieden (Spreuken 8:15). Daarin ligt de taak en verantwoordelijkheid besloten voor de overheden om hun burgers een gerust en vredig leven te bieden (1 Timotheüs 2:2-3). Goede internationale verhoudingen zijn hiervoor cruciaal. Conflicten tussen machten op aarde leiden tot onrust, chaos, leed en vaak vele slachtoffers. Dit staat haaks op Gods wil voor vrede voor de mensheid. God roept ieder mens op vrede en gerechtigheid na te streven (Psalm 34:15). Het is daarom de taak van de Nederlandse overheid om de vrede met en tussen de grootmachten te bevorderen om daarmee vrede en gerechtigheid zo veel als mogelijk is te dienen.

De Verenigde Staten

De Verenigde Staten zijn ongeveer sinds de Eerste Wereldoorlog een van de machtigste spelers op het wereldtoneel. Naast andere mogendheden als China en Rusland speelt de VS een leidende rol in de geopolitiek. Van deze drie mogendheden is het tevens de enige volwaardige democratische staat.

⁷⁴ Gartenstein-Ross, Daveed. (2015, 7 mei). Jihad 2.0: Social Media in the Next Evolution of Terrorist Recruitment. Hearing before the Senate Committee on Homeland Security & Governmental Affairs. Washington, DC

De Verenigde Staten en Nederland hebben al ruim 400 jaar een hechte band. Dit komt mede door de gedeelde cultuur en waarden. Verschillende waarden als vrijheid en democratie worden door beide staten gedeeld. Ook in economische zin zijn de Amerikaans-Nederlandse betrekkingen van groot belang⁷⁵. Daarnaast speelt de geschiedenis van de 20ste eeuw een enorme rol in onze relatie met de Verenigde Staten. In de Tweede Wereldoorlog en in de Koude oorlog heeft de Verenigde Staten zich bewezen als een constructieve en ontzettend waardevolle bondgenoot. Ook nadien is de samenwerking met de Verenigde Staten, vaak in Europees verband, zoals in de NAVO, van grote waarde gebleken. Volgens SGP-jongeren is Nederland gebaat bij een stabiel en krachtig Amerika.⁷⁶ Ondanks de zorgen die er (kunnen) zijn, is het belangrijk dat de Verenigde Staten haar rol als leidende macht in de wereld versterkt en behoudt. Wanneer de VS deze rol namelijk niet vervult, zullen anderen dit doen. De alternatieven, bijvoorbeeld China of Rusland, zijn helaas bepaald niet aantrekkelijk. Om deze redenen ziet SGP-jongeren de Nederlandse regering graag investeren in goede verhouding en nauwe samenwerking met deze goede bondgenoot.

Nederlands-Amerikaanse betrekkingen

Zoals beschreven heeft Nederland een bijzondere en hechte band met de Verenigde Staten. Samenwerking op verschillende terreinen als economie, (militaire) veiligheid en milieu is erg belangrijk. Het is daarom van groot belang dat we het Amerikaanse buitenlandbeleid op de voet volgen en positief proberen te beïnvloeden. Op veel punten liggen de Verenigde Staten en Nederland op een lijn. Op het punt van klimaatbeleid is SGP-jongeren teleurgesteld dat de Amerikaanse regering zich heeft teruggetrokken uit het ambitieuze Parijsakkoord van 2015, ondanks begrip voor sommige bezwaren. Internationale samenwerking om collectief naar oplossingen te zoeken voor (de gevolgen van) klimaatverandering is cruciaal. De Nederlandse regering moet de Amerikaanse regering blijven aansporen zich te committeren aan het Parijsakkoord.

De politieke kleur van de zittende Amerikaanse president is van groot belang voor de verhoudingen met Nederland, Europa en voor de Amerikaanse rol in de wereld. Nadat Donald Trump verkozen werd in november 2016 verslechterden bijvoorbeeld de verhoudingen tussen de EU en de Verenigde Staten. Het is goed dat de Amerikaanse regering bij de Europese bondgenoten aandringt op meer uitgaven voor defensie. De EU wordt gedwongen na te denken over haar eigen rol. Volgens SGP-jongeren is de oprichting van een Europees leger geen juist antwoord.⁷⁷ Het is van belang dat Europese landen de NAVO gaan herwaarderen en hieraan een serieuze bijdrage (2% van BBP of meer) gaan leveren. Zeker op dit punt is arrogantie vanuit Brussel ongepast en onterecht. Het is namelijk van belang dat Europa en de Verenigde Staten op gelijke voet tegenover elkaar staan. Een Europa dat grotendeels valt onder de militaire paraplu van de VS is een ongelijke bondgenoot, wat ongelijke relaties tot gevolg heeft. De Amerikaanse regering lijkt er niet op uit de EU de ontwrichten, maar juist na te laten willen denken over haar eigen rol en het leunen op de Amerikaanse militaire macht. De Nederlandse regering dient het Amerikaanse gelijk in de kwestie van defensie-uitgaven te erkennen en ook bij andere bondgenoten onder de aandacht te brengen. Een vitale NAVO is daarnaast ook van groot belang voor de betrekkingen met Rusland, het land wat hierna ter sprake komt. Met een sterke NAVO zijn Nederland en onze bondgenoten beter in staat adequaat op Rusland te reageren.

Het Midden-Oosten is een problematische regio waarin grootmachten als Rusland en de Verenigde Staten elkaar regelmatig tegenkomen in proxyoorlogen. SGP-jongeren kijkt kritisch naar de Amerikaanse steun aan (al dan niet 'gematigde') rebellengroepen in het Midden-Oosten. Hetzelfde geldt voor militaire steun en/of deals met landen als Saudi-Arabië, die het zowel binnen als buiten hun grenzen (kunnen) gebruiken voor afkeuringswaardige zaken waar veel burgerdoden bij vallen. De Nederlandse regering dient allereerst zichzelf kritisch te bezien op deze onderwerpen, en daarnaast ook andere landen, zoals de VS, op te roepen dit te doen.

Daarnaast speelt er nog een conflict in de regio waarin de Verenigde Staten een rol in inneemt. Het Witte Huis wil voorkomen dat Iran een atoomwapen in handen krijgt en heeft zich daarom teruggetrokken uit de Iran-deal. SGP-jongeren juicht deze daad toe, gezien de vele reële bezwaren die er tegen de nucleaire deal zijn.⁷⁸ Iran geldt als destabiliserende factor in de regio, die bovendien actief steun geeft aan terreur. Het bezit van een atoomwapen moet daarom koste wat het kost worden voorkomen. Tegelijkertijd betekent het einde van de deal niet dat doel is bereikt, integendeel. Nederland moet zich samen met bondgenoten, waaronder Amerika inzetten voor maximale druk op Iran zodat er uiteindelijk hopelijk een goede deal gesloten kan worden. Wat betreft Israël kunnen Nederland en de EU zich in veel opzichten een voorbeeld nemen aan de Amerikaanse relatie met de Joodse staat.

75 RVO. (2018). Handels- en investeringscijfers Verenigde Staten en Nederland. <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2018/07/Handels-en-investeringscijfers-Verenigde-Staten-Nederland-juli-2018.pdf>

76 Reformatorisch Dagblad. (9 november 2016). Nederland gebaat bij stabiel en krachtig Amerika. <https://www.rd.nl/opinie/nederland-gebaat-bij-stabiel-en-krachtig-amerika-1.1283891>

77 Dit onderwerp komt uitgebreider aan bod in hoofdstuk 1 (Defensie en NAVO) en hoofdstuk 2 (Europese Unie).

78 SGP-jongeren. (2015). Iran: deal or no deal? https://www.sgpj.nl/posts/iran_deal_or_no_deal

Rusland

De afgelopen decennia zijn de relaties tussen Rusland en Nederland verslechterd. De inval in Georgië in 2008 en de annexatie van de Krim in 2014 lieten zien dat Rusland bereid is agressie te gebruiken om haar belangen in ex-Sovjetstaten te verdedigen, wat de kosten ook zijn. Daarnaast speelt nog altijd de kwestie van vlucht MH-17, waarbij 298 mensen, waaronder veel Nederlanders, op een verschrikkelijke manier uit het leven werden weggerukt. Nederland heeft de grondwettelijke verplichting en morele verantwoordelijkheid om de internationale rechtsorde te bevorderen. Nederland moet opkomen voor de soevereiniteit van aan Rusland grenzende landen. Zij kan dit echter niet alleen. Door op internationaal gebied binnen verbanden als de NAVO intensief samen te werken en fors te investeren in defensie kan er daadkrachtig opgetreden worden. Nederland moet, hoofdzakelijk in NAVO-verband, pal staan voor de vrijheid en veiligheid van onze Oost-Europese bondgenoten die niet zelden de dreiging van Rusland ervaren.

Ook moet Nederland Rusland direct en binnen internationale samenwerkingsverbanden blijven aanspreken op haar erbarmelijke mensenrechtensituatie. Andersdenkenden hebben nauwelijks vrijheid hun stem publiekelijk te laten horen. Indien zij dat doen, dreigt het gevaar te worden opgepakt en voor een lange tijd achter de tralies te verdwijnen. Daarnaast worden minderheden, waaronder gelovigen van niet-traditionele geloven, vaak op lokaal niveau tegengewerkt en benadeeld ten opzichte van andere burgers. Als land waar andersdenkenden en minderheden de vrijheid hebben om zich vrij te uiten, dienen wij ons in te zetten voor diezelfde vrijheid voorbij onze eigen grenzen.

Tegelijkertijd moet Nederland, en het Westen in bredere zin, ook haar eigen beleid ten aanzien van Rusland goed overdenken. De politiek vanuit Moskou is namelijk ook reactionair. Hoewel de Russische acties op zichzelf beoordeeld moet worden, moet er ook aandacht zijn voor mogelijke achterliggende oorzaken en externe prikkels die ten grondslag aan het beleid liggen. Deze achtergrond moeten we proberen te begrijpen. Uitbreiding van de EU en de NAVO worden door Rusland bijvoorbeeld als een bedreiging gezien.⁷⁹ Hier dient rekening mee gehouden te worden, al moet dit feit op zich niet doorslaggevend zijn voor de vraag of uitbreiding verstandig is. De soevereiniteit en de wensen van het land in kwestie mogen niet tenietgedaan worden door een mogelijke Russische reactie. Daarnaast is uitbreiding ook een zaak van wenselijkheid vanuit het perspectief van Nederland en de andere bestaande lidstaten.

Externe beslissingen beïnvloeden dus zonder twijfel de Russische buitenlandpolitiek. Dit neemt echter niet weg dat iedere individuele (Russische of Nederlandse) actie langs de meetlat van gerechtigheid, vrede en veiligheid gelegd moet worden. Zo bezien zijn er vele Russische acties, zeker ten aanzien van directe buurlanden, die deze test niet kunnen doorstaan. Agressie, geweld en schending van de soevereiniteit van een de landen in Oost-Europa zijn ontoelaatbaar, ook als reactie op wat dan ook.

Het gevaar dreigt dat de verslechterde verhouding met Rusland leidt tot vooringenomenheid. Nederland moet blijven streven naar mogelijkheden tot samenwerking op economisch, diplomatiek en zo mogelijk ook militair gebied. Samenwerking met Rusland is met name cruciaal op het gebied van anti-terrorismebestrijding. Veel strijders van terreurgroepen zijn afkomstig uit Rusland en terroristische organisaties opereren via een mondiaal netwerk. Daarnaast is Rusland in steeds meer conflicten, zoals in het Midden-Oosten, een serieuze factor. Het stoppen van het ongekende menselijke leed dat in veel van deze conflicten veroorzaakt wordt is belangrijker dan de betrekkingen met welk land dan ook. Dit is dan ook de voornaamste reden dat SGP-jongeren ondanks de complexe situatie van de laatste jaren toch graag ziet dat er wordt ingezet op normalisering van de betrekkingen op basis van wederzijdse inspanningen. Mondiale samenwerking met onder andere Rusland is een noodzaak.

Kortom, Nederland moet als uitgangspunt goede wil tonen en dialoog voorstaan in de verhoudingen met Rusland. Tegelijkertijd moet erkend worden dat de situatie hier de laatste jaren verre van optimaal voor is. Het Nederlandse uitgangspunt zoals SGP-jongeren dat graag ziet kan en mag niet tegen elke prijs leidend zijn. Soms zijn een duidelijke en stevige opstelling en bijvoorbeeld het invoeren van sancties de beste antwoorden.

China

In de afgelopen decennia is China een steeds belangrijkere rol gaan spelen op het wereldtoneel, met name vanwege de enorme economische groei. Ook Nederland heeft hier baat bij.⁸⁰ Het is daarom belangrijk om te blijven investeren in goede verhoudingen met China. Het investeren in goede verhoudingen betekent niet dat men kritiek achterwege moet laten. Als het gaat om mensenrechten en geopolitiek moet Nederland zijn hand er niet omdraaien om kritiek te tonen.

79 Farchy, Jack. (2016, 2 januari). Putin names NATO among threats in new Russian Security Strategy Financial Times.

80 RVO. (2018). Handels- en investeringscijfers China-Nederland.

<https://www.rvo.nl/sites/default/files/2018/08/Handels-en-investeringscijfers-China-Nederland-augustus-2018.pdf>

China's binnenlandbeleid

Ten eerste is het van belang dat er kritische kanttekeningen geplaatst kunnen worden bij het Chinese binnenlandbeleid. groeiende economie brengt hoge kosten met zich mee. Er is veel armoede en veel Chinezen werken nog steeds onder erbarmelijke omstandigheden in fabrieken. Tevens is er sprake van grootschalige milieuvervuiling. Ook aan mensenrechten wordt geen recht gedaan. Sinds de komst van Xi Jinping worden de rechten van burgers ernstig ingeperkt. Concreet houdt dit in dat vrijheid van meningsuiting, vereniging en demonstratie zeer beperkt zijn. Tal van minderheden, waaronder christenen, krijgen het steeds moeilijker. Doodstraf en marteling vinden nog steeds plaats, waarbij het maar de vraag is hoe gedegen het proces verloopt.⁸¹ Daarnaast is het voor SGP-jongeren onacceptabel dat China een restrictie van het aantal kinderen per echtpaar hanteert. Hoewel in het verleden jarenlang een eenkindpolitiek werd gehandhaafd, is dit sinds 2015 uitgebreid naar twee kinderen per echtpaar. Het Chinese beleid resulteert in miljoenen abortussen per jaar. In 2009 werd gemeld dat er in China jaarlijks 13 miljoen 'officiële' abortussen plaatsvinden, maar dat het werkelijke aantal nog een stuk hoger zou kunnen liggen.⁸² Het niveau van 2015 bleek op 23 miljoen abortussen te liggen.⁸³ Het zijn onvoorstelbare en huiveringwekkende cijfers. Gendercide, het aborteren van meisjes enkel omdat zij een meisje zijn, is hierbij nog altijd een grote zorg. Het Nederlandse kabinet moet de situatie nauwlettend in het oog houden en dit – ook in Europees verband – voortdurend aankaarten bij de Chinese overheid. Het benoemen van mensenrechten mag niet onderhevig zijn aan economische belangen.

China's buitenlandbeleid

China's geopolitiek heeft een andere aard dan die van Rusland. China voert al jaren een expansieve politiek om meer politieke en economische macht af te dwingen op het mondiale toneel. Het claimen van internationale wateren, het opspuiten van eilanden, de aanleg van de nieuwe zijderoute¹¹ zijn hier voorbeelden van. De oorzaken van deze politiek liggen diep in de geschiedenis. Een van die oorzaken kan men herleiden uit De eeuw van Vernedering in de 19de eeuw, waarbij een groot gedeelte van China werd bezet door Europese mogendheden, wat nog steeds haar stempel op China's buitenlandpolitiek drukt. Het vacuüm wat de Europese mogendheden, met name het Britse Rijk achterlieten werd opgevuld door de Verenigde Staten, wat de frictie tussen de Verenigde Staten en China deels verklaard.

Economisch sterke staten zoals Japan en Zuid-Korea vallen in de optiek van Peking onder de Amerikaanse invloedssfeer. Met dit in het achterhoofd is China's politiek met betrekking tot Noord-Korea te begrijpen. China wil geen machtsuitbreiding van de VS in de regio. De Chinese regering is bang dat de Amerikaanse invloedssfeer zal opschuiven tot aan haar zuidgrens en dat het Noord-Koreaanse kernwapenarsenaal in handen zal vallen van de Amerikanen.¹² China is tevreden met de status quo. Toch acht SGP-jongeren het van groot belang dat China samen met de Verenigde Staten Noord-Korea tot denuclearisatie dwingt om de spanning in de regio te verminderen. China moet overtuigd worden van het belang hiervan, zodat het zich ook volledig committeert aan het uitvoeren van de internationale sancties tegen het regime in Pyongyang.

Ook de houding van China in de regio is kwalijk te noemen. De strijd met Japan om delen van de Oost-Chinese Zee en de houding van China jegens Taiwan en Hong Kong laten zien dat de staat niet schuwt voor het gebruiken van geweld en systematische onderdrukking. Dit moet gevolgen hebben voor de houding van andere landen ten opzichte van China. Brede coalities zullen moeten worden gevormd om te reageren op deze Chinese houding en pogen die te veranderen waar dat het meeste nodig is.

De Chinese claim op de Zuid-Chinese Zee is tevens een manier om eigen invloed aanzienlijk te vergroten. De geopolitiek van China is grotendeels gericht op het tegengaan van de Amerikaanse invloedssfeer en eigen politieke en economische invloed te vergroten. SGP-jongeren heeft zorgen over de expansiedrift van China. Dit zorgt namelijk voor spanningen en een mogelijke escalatie. Het is belangrijk dat het Westen, geleid door Amerika, de vrije, kapitalistische staten in Azië blijft steunen. Concreet betekent dit nauwe militaire en economische samenwerking bewerkstelligen en bevorderen.

81 Freedom House. (2018). Freedom in the World 2018: China. <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2018/china>

82 Trouw. (2009, 30 juli). Jaarlijks 13 miljoen abortussen in China. <https://www.trouw.nl/home/jaarlijks-13-miljoen-abortussen-in-china~ac7e7ae3/>

83 CNS News. (2016, 18 april). State Dept. Report: 23 Million Abortions Annually in China—More Than 63,000 a Day. <https://www.cnsnews.com/news/article/penny-starr/state-dept-human-rights-report-estimated-23-million-abortions-china-last>

Concreet

- Nederland moet zich inzetten voor duurzame goede verhoudingen met de Verenigde Staten, ongeacht de zittende president, ook in het verband van de Europese Unie.
- De Nederlandse regering moet de Amerikaanse regering blijven verzoeken zich te committeren aan het klimaatakkoord van Parijs.
- Nederland steunt de Amerikaanse eis voor meer defensie-uitgaven, en speelt hier zelf ook een positieve rol in.
- Nederland staat kritisch tegenover Amerikaanse steun aan rebellengroeperingen en dubieuze regimes in het Midden-Oosten; Nederland kijkt hierbij ook kritisch naar haar eigen rol en gaat de dialoog aan met de VS.
- Nederland steunt de Amerikaanse wens en pogingen om Iran onder druk te zetten om zo mogelijk tot een beter akkoord te komen om te voorkomen dat Iran ooit kernwapens zal bezitten.
- Nederland moet als uitgangspunt streven naar goede verhoudingen en voortdurende dialoog met Rusland.
- Nederland moet inzetten op en in internationale verbanden pleiten voor betere mondiale samenwerking met Rusland om terrorisme effectiever te bestrijden en conflicten waar mogelijk te voorkomen en in te perken.
- Om deze redenen moet normalisering van de betrekkingen, voor zover mogelijk en realistisch, beoogd worden, op basis van wederzijdse inspanningen.
- Nederland moet zich inzetten voor de soevereiniteit van de aan Rusland grenzende landen en de Oost-Europese (NAVO-) bondgenoten.
- Nederland moet Rusland blijven aanspreken op de verslechterende mensenrechtensituatie.
- Nederland moet er niet voor terugschrikken om, indien nodig, zich stevig op te stellen en bijvoorbeeld sancties in te voeren.
- Nederland houdt rekening met de Russische interpretatie van en reactie op zaken als uitbreiding van de EU en NAVO. Dit op zich moet echter nooit doorslaggevend zijn voor de vraag of uitbreiding verstandig is of niet.
- Nederland moet de goede en belangrijke betrekkingen met China vasthouden, maar dit nooit ten koste laten gaan van het aanspreken op mensenrechtenschendingen.
- Christenvervolging, onderdrukking van minderheden en gendercide moeten in deze mensenrechtendialoog de boventoon voeren.
- China's vaak agressieve houding in de conflicten in de Oost-Aziatische wateren, en tegenover Hong Kong en Taiwan, dienen in internationaal verband en zo veel als mogelijk op een diplomatieke manier het hoofd geboden te worden.